

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Δευτέρα, 17 Δεκεμβρίου 2018

«Κρίση, δημογραφικές μεταβολές και επιπτώσεις στην εκπαίδευση»

Τις επιπτώσεις της κρίσης και της δημοσιονομικής προσαρμογής στην τρέχουσα και τη μελλοντική λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος διερευνά μελέτη του Ιδρύματος Βιομηχανικών και Οικονομικών Ερευνών (IOBE), με τίτλο «Κρίση, δημογραφικές μεταβολές και επιπτώσεις στην εκπαίδευση».

Η μελέτη αναλύει τις μεταβολές που έχουν σημειωθεί στα βασικά μεγέθη και δείκτες λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος μετά την έναρξη της κρίσης, καθώς επίσης και τις επιπτώσεις των δημογραφικών μεταβολών που έχουν σημειωθεί, στη μελλοντική εξέλιξη και προοπτική της λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος.

Σύμφωνα με την μελέτη, η σημαντικότερη μεταβολή στα μεγέθη αυτά αφορά στη μείωση του μαθητικού πληθυσμού, που οφείλεται στην εξωτερική μετανάστευση κυρίως αλλοδαπών που σημειώθηκε στη χώρα μετά την έναρξη της κρίσης, αλλά και στη μεγάλη μείωση των γεννήσεων, που έχει σημειωθεί από το 2010 και έπειτα. Εξέλιξη που έχει πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις.

Τα σημαντικότερα ευρήματα και συμπεράσματα της μελέτης αφορούν στα εξής:

- Μετά την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ μέχρι το ξέσπασμα της κρίσης, ο αριθμός των εκπαιδευτικών στην δημόσια πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκε σημαντικά από 145 χιλ το 2000 σε 180 χιλ το 2010 (αύξηση 24%). Στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής που ακολούθησε την έναρξη της κρίσης, ο αριθμός των εκπαιδευτικών σημείωσε σημαντική μείωση από 180 χιλ το 2010 σε 152 χιλ το 2017 (μείωση 15,6%).
- Οι αυξομειώσεις του αριθμού των εκπαιδευτικών που σημειώθηκαν πριν και μετά την έναρξη της κρίσης, μετέβαλαν σημαντικά τις αναλογίες εκπαιδευτικών-μαθητών στο σύνολο πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ειδικότερα, πριν από την κρίση, η αναλογία εκπαιδευτικών-μαθητών από 1:10,6 (2000) μειώθηκε σε 1:8,2 (2009). Μετά την έναρξη της κρίσης, οι αναλογίες εκπαιδευτικών-μαθητών αυξήθηκαν εκ νέου σε 1:9,5 (2017).
- Παρά την έκταση της δημοσιονομικής προσαρμογής που εφαρμόστηκε από το 2010 και έπειτα, οι αναλογίες εκπαιδευτικών μαθητών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση παραμένουν στην Ελλάδα μικρότερες από το μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΟΟΣΑ. Επιπλέον, οι αναλογίες αυτές

είναι μικρότερες από τον μέσο όρο των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, είτε στις κεντρικές περιφέρειες της χώρας (Αττική, Κεντρική Μακεδονία), όπου συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος του μαθητικού πληθυσμού, είτε στις περισσότερο απομακρυσμένες περιοχές με μικρότερο πληθυσμό και γεωγραφικές ιδιαιτερότητες (π.χ. δυσπρόσιτα σχολεία νησιωτικών ή ορεινών περιοχών).

- Προκύπτει, επομένως, το συμπέρασμα ότι οι ελλείψεις και τα κενά εκπαιδευτικών που παρουσιάζονται κάθε χρόνο στα ελληνικά σχολεία, οφείλονται περισσότερο σε διαχειριστικές αδυναμίες της κεντρικής διοίκησης, στην αξιοποίηση και διαχείριση του προσωπικού της εκπαίδευσης, του δικτύου σχολικών υποδομών και του σχολικού προγράμματος.
- Ο αριθμός των σχολικών μονάδων, έβαινε μειούμενος με αργό ρυθμό την περίοδο πριν από την κρίση από 15.714 το 2000 σε 15.547 το 2009 (μείωση 1,1%) και επιταχύνθηκε έτσι ώστε το 2015 μειώθηκε σε 13.870 (μείωση 10,8%), στο πλαίσιο του εξορθολογισμού και της δημοσιονομικής προσαρμογής που ακολούθησε την έναρξη της κρίσης.
- Ύστερα από την έναρξη της κρίσης και ως αποτέλεσμα της διακοπής των προσλήψεων, η αναλογία μονίμων/αναπληρωτών εκπαιδευτικών μεταβλήθηκε σημαντικά. Στο δημοτικό σχολείο από 7% το 2004 και 6,6% το 2008 σε 18,7% το 2015, στο Λύκειο το ποσοστό των αναπληρωτών από 3,1% το 2002 και 3,6% το 2009 ανήλθε σε 6,8% το 2015, ενώ στην Επαγγελματική Εκπαίδευση από 7,4% το 2002 και 4,8% το 2009 ανήλθε σε 8,9 το 2015.
- Επιπλέον, η κρίση είχε σημαντικές επιπτώσεις και στην ιδιωτική εκπαίδευση, καθώς ο αριθμός των μαθητών από 94,2 χιλ. το 2000 και 93,4 χιλ. το 2009 μειώθηκαν σε 70,7 χιλ. το 2015 (-24,9% σε σχέση με το 2000). Οι εκπαιδευτικοί από 9,0 χιλ. το 2000 και 8,9 το 2009 μειώθηκαν σε 8,3 χιλ. το 2014 (-8,4% σε σχέση με το 2000).
- Η σημαντικότερη όμως επίπτωση της κρίσης στη λειτουργία της εκπαίδευσης, που διαπίστωσε η παρούσα μελέτη, αφορά στη μείωση του συνολικού μαθητικού πληθυσμού που σημειώθηκε μετά την έναρξη της κρίσης καθώς από 1,53 εκ το 2000 μειώθηκε σε 1,49 εκ το 2009 (-3,1%) και 1,44 εκ το 2016 (-5.9% συγκριτικά με το 2000). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται:
  - α) στην εξωτερική μετανάστευση οικογενειών κυρίως αλλοδαπών μετά την έναρξη της κρίσης, καθώς μεταξύ 2011 και 2015 ο αριθμός των παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών μειώθηκε κατά 55,9% (από τους 159,5 χιλ. στους 70,3 χιλ.),
  - β) στην μείωση των γεννήσεων που σημειώθηκε από το 2010 και εντάθηκε από το 2012 και μετά (με εξαίρεση το 2016, όταν σημειώθηκε αύξηση σε σχέση με το 2015). Η μείωση των γεννήσεων μετά την έναρξη της κρίσης κατά σχεδόν 30%, από 118,3 χιλ. το 2008 σε 88,5 χιλ. το 2017, άρχισε ήδη να αποτυπώνεται στον αριθμό των νηπίων στο νηπιαγωγείο (από 162 χιλ. το 2014 σε 155,2 χιλ. το 2015) και στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου (από 107,2 το 2016 σε 101,9 το 2017).
- Οι μεταβολές αυτές στο μαθητικό πληθυσμό αποτελούν έμμεσες αλλά βαθύτερες επιπτώσεις της κρίσης στην εκπαίδευση, καθώς συνδέονται με τη μεγάλη μείωση της απασχόλησης που σημειώθηκε, τη διάρκεια της ύφεσης της οικονομίας και της καθυστέρησης της ανάκαμψης της απασχόλησης, τις επιπτώσεις στον οικογενειακό προγραμματισμό λόγω της αβεβαιότητας και της έλλειψης οικονομικής

εμπιστοσύνης που επήλθε, καθώς και την εξωτερική μετανάστευση αλλοδαπών και Ελλήνων σε αναπαραγωγική ηλικία.

- Αυτές οι επιπτώσεις της κρίσης δεν έχουν ακόμα εκδηλωθεί και αποτυπωθεί πλήρως στη λειτουργία της εκπαίδευσης. Από τη μια, η μείωση του αριθμού των μαθητών που οφείλεται στην εξωτερική μετανάστευση έχει ήδη συντελεσθεί, χωρίς όμως να είναι βέβαιο ότι έχει σταματήσει και ολοκληρωθεί. Από την άλλη, η μείωση του αριθμού των μαθητών, που οφείλεται στη μείωση των γεννήσεων μετά την έναρξη της κρίσης, έχει μόλις πρόσφατα αρχίσει να αποτυπώνεται στη λειτουργία της εκπαίδευσης. Οι επιπτώσεις της μείωσης των γεννήσεων, που έχει σημειωθεί από το 2010 και έπειτα, και συνεχίζεται μέχρι και το 2017 αναμένεται να εκδηλωθούν σταδιακά και εντονότερα τα προσεχή χρόνια και να μεταβάλλουν ριζικά το συνολικό τοπίο του εκπαιδευτικού συστήματος.

Οι δημογραφικές επιπτώσεις

Προκειμένου να καταγράψει και αναδείξει πληρέστερα τις επιπτώσεις της κρίσης στην εκπαίδευση, η μελέτη του IOBE εκπόνησε εναλλακτικά σενάρια μελλοντικής εξέλιξης και προοπτικής του εκπαιδευτικού συστήματος με βάση τις δημογραφικές τάσεις. Τα εναλλακτικά αυτά σενάρια μελλοντικής προοπτικής δείχνουν ότι, αν στο μεταξύ δεν υπάρξουν ριζικές αλλαγές (τέτοιες ώστε να έχουν ως αποτέλεσμα τη μεγάλη αύξηση των γεννήσεων ή την μαζική επιστροφή Ελλήνων και την εισροή μεταναστών από άλλες χώρες στην Ελλάδα τα προσεχή χρόνια), ο συνολικός αριθμός των μαθητών από 1,48 εκ το 2008 θα μειωθεί σε 1,05 εκ περίπου (29,2 % ή 423,3 χιλ λιγότεροι μαθητές) μέχρι το 2035, όταν δηλαδή θα έχει ενταχθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα και η πιο πρόσφατη μείωση γεννήσεων που σημειώθηκε το 2017. Όπως αναφέρθηκε, ήδη καταγράφεται μείωση του αριθμού νηπίων στα νηπιαγωγεία καθώς και του αριθμού μαθητών στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου ενώ οι επιπτώσεις της έναρξης μείωσης των γεννήσεων που σημειώθηκε το 2010 θα αρχίσουν να αποτυπώνονται στη λειτουργία του Γυμνασίου από το 2022, ενώ στα Γενικά και τα Επαγγελματικά Λύκεια από το 2025. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση οι επιπτώσεις αυτές θα αρχίσουν να εκδηλώνονται από το 2028 και έπειτα.

Συγκεκριμένα, ανάλογα και με την κατεύθυνση και τις επιλογές της κρατικής εκπαιδευτικής πολιτικής για τη διαχείριση του εκπαιδευτικού προσωπικού, του δικτύου σχολικών υποδομών και του σχολικού προγράμματος που θα εφαρμοστεί τα προσεχή χρόνια (αδράνεια, προσαρμογή ή ευρωπαϊκή σύγκλιση της λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος), στο πλαίσιο της παραπάνω προοπτικής μείωσης του μαθητικού πληθυσμού:

α) ο αριθμός των σχολικών μονάδων ενδέχεται να μειωθεί έως 10,7 χιλ. το 2035 από 15,5 χιλ. 2008 (μείωση κατά 30,8% ή 4,8 χιλ σχολικές μονάδες),

β) ο αριθμός των εκπαιδευτικών από 180,3 χιλ το 2009 ενδέχεται να μειωθεί το 2035 σε 110,5 χιλ (μείωση 38,7% στο σενάριο προσαρμογής) και σε 80,7 χιλ (μείωση 55,2% στο σενάριο της ευρωπαϊκής σύγκλισης).

Οι επιπτώσεις της μείωσης των μαθητών στις ανάγκες σε εκπαιδευτικούς που απαιτούνται για τη λειτουργία των σχολείων, ανάλογα και με το σενάριο εκπαιδευτικής πολιτικής που θα εφαρμοστεί τα προσεχή χρόνια, αναμένεται να έχουν επιπτώσεις στις διαφορετικές ειδικότητες εκπαιδευτικών. Ειδικότερα, οι επιπτώσεις αυτές αναμένεται ότι θα εκδηλωθούν

πρώτα (2018) στην ειδικότητα των Δασκάλων καθώς και των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων που διδάσκουν στα Δημοτικά σχολεία (Αγγλικής, Γαλλικής, Γερμανικής, Φυσικής Αγωγής, Μουσικής, Καλλιτεχνικών, Πληροφορικής). Η σταδιακή επέκταση της 2ετούς υποχρεωτικής προσχολικής εκπαίδευσης (από το 2018) μετριάξει τις επιπτώσεις των δημογραφικών μεταβολών και αναβάλλει προσωρινά για το 2019 την έναρξη εκδήλωσής τους στον αριθμό των νηπίων και στις ανάγκες για νηπιαγωγούς. Από το 2022 όμως, οι επιπτώσεις αυτές θα αρχίσουν να εκδηλώνονται και στις υπόλοιπες ειδικότητες εκπαιδευτικών μέσης εκπαίδευσης, και θα εντείνονται τα επόμενα χρόνια καθώς ο αριθμός των μαθητών θα μειώνεται σταδιακά και εντονότερα. Η έκταση του πλεονάσματος εκπαιδευτικών, συνολικά και ανά ειδικότητα που ενδέχεται να δημιουργηθεί τα προσεχή χρόνια, λόγω των δημογραφικών μεταβολών θα εξαρτηθεί και από τον αριθμό και την εξέλιξη των συνταξιοδοτήσεων/αποχωρήσεων εκπαιδευτικών καθώς και από την πολιτική προσλήψεων εκπαιδευτικών τα προσεχή χρόνια.

Η μείωση των αναγκών σε εκπαιδευτικούς για τη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος, που προβλέπεται τα προσεχή χρόνια, θα έχει επίσης δυσμενείς επιπτώσεις στη σύνδεση της ανώτατης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και την απασχόληση, καθώς ο κλάδος της εκπαίδευσης (δημόσια και ιδιωτικά σχολεία, φροντιστήρια κλπ.) απορροφά μεγάλο μέρος των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης και ιδιαίτερα των αποφοίτων πανεπιστημίων.

Ακόμα, η προοπτική μείωσης του μαθητικού πληθυσμού που διαγράφεται με τα σημερινά δεδομένα θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στην εισαγωγή μαθητών στην ανώτατη εκπαίδευση, καθώς οι απόφοιτοι Λυκείου που διεκδικούν την εισαγωγή τους στην ανώτατη εκπαίδευση από 71,8 χιλ. (2008) θα μειωθούν σε 54,2 χιλ. το 2035 (-24,5% ή 17,6 χιλ λιγότεροι), ενώ οι εισερχόμενοι στην ανώτατη εκπαίδευση από 68 χιλ θα μειωθούν σε 51,8 χιλ. το 2035 (-23,8% ή -16,2 χιλ λιγότεροι), αν διατηρηθεί η σημερινή αναλογία αποφοίτων-εισερχόμενων. Οι πρώτες επιπτώσεις στην εισαγωγή στην ανώτατη εκπαίδευση και στο πρώτο έτος των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης αναμένεται να εκδηλωθούν από το 2027 και έπειτα. Αν οι αριθμός των πρωτοετών φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση παραμείνει σταθερός μέχρι το 2035, η διαφορά του με τον αριθμό των αποφοίτων Γενικού Λυκείου μετά το 2026 διευρύνεται σημαντικά.

Τέλος, οι δημογραφικές μεταβολές που έχουν σημειωθεί και η προοπτική μείωσης του μαθητικού πληθυσμού που διαγράφεται, αν δεν αναστραφούν σύντομα, θα έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην αγορά εργασίας και την οικονομία, λόγω μειωμένης προσφοράς νέων αποφοίτων, προσόντων και δεξιοτήτων. Ειδικότερα, αν στο μεταξύ δεν υπάρξουν ριζικές αλλαγές στις εκπαιδευτικές ροές και τις επιλογές των μαθητών, ο ήδη ισχνός συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες αριθμός των μαθητών της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης θα μειωθεί από 106,5 χιλ. το 2008 σε 80,5 χιλ. το 2035 (-26 χιλ. ή -24,4%), ενώ ο αριθμός των αποφοίτων κατ' έτος από 37,3 χιλ. το 2010 σε 24,1 χιλ. το 2035 (-5,3 χιλ. ή -18,1%). Οι επιπτώσεις αυτές θα ξεκινήσουν να εκδηλώνονται από το 2027 και θα εντείνονται τα επόμενα χρόνια, μέχρι τουλάχιστον το 2035.